

Ο πόλεμος του '40

της Σόφης Μεριά
Εθελόντριας Αδελφής του Ε.Ε.Σ.

Όταν ξέσπασε ο πόλεμος, υπηρετούσα στο Νοσοκομείο του Ερυθρού Σταυρού, αλλά δε με χώραγε η Αθήνα. Ήθελα να φύγω για το μέτωπο. Το Κολέγιο του Ελληνικού έγινε αμέσως νοσοκομείο, έτσι δε δίδασκα πια. Ο άντρας μου ήταν ανώτερο στέλεχος στη Διοίκηση των Ηλεκτρικών Σιδηροδρόμων και σε ώρα πολέμου είχε μεγάλες ευθύνες.

Τα καθήκοντά μας άρχισαν να μας χωρίζουν από την πρώτη μέρα του πολέμου. Στις 10 Δεκεμβρίου του 1940, μέρα σημαδιακή γιατί είχα τα γενέθλια μου, παίρνω ένα τηλεφώνημα από τον Νεγρεπόντη του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού:

«Ξέρω, κυρία Μεριά, πόσο λαχταράς να βρεθείς, έστω και για λίγο, στο μέτωπο. Φεύγουν εθελόντριες αδελφές για τη Θεσσαλονίκη. Μπορώ να σου δώσω φύλλον πορείας ότι δήθεν τις συνοδεύεις. Θέλεις;»

Πέταξα από τη χαρά μου. Μόλις φτάσαμε στη Θεσσαλονίκη, πήγαμε αμέσως στον Οίκο Αδελφών που στεγαζόταν σ' ένα παλιό, ωραίο νεοκλασικό σπίτι. Εκεί συνάντησα την Αλεξάνδρα Μελά, τη Λένα Ζαρίφη, τη Νίτα Σινιόσογλου, την Κίτυ Βαλαωρίτη, την Κατίνα Χατζηδημητρίου, την Αριάδνη Λεκού και πολλές άλλες... Χάρηκα ιδιαίτερα που ξανάβλεπα δύο καθηγήτριες από το Κολέγιο: τη Μαρίκα Στρομπούλη, που ήταν φιλόλογος, και τη Φιλομήλα Καραμπάς, που δίδασκε αγγλικά, όπως εγώ. Η Καραμπάς ήταν υπεύθυνη του Οίκου των Αδελφών και μας φρόντιζε όπως η κλώσα τα πουλιά της. Διευθύνουσα των Εθελοντριών ήταν η προϊσταμένη του Ευαγγελισμού, η Όλγα Φικιώρη.

Στη Θεσσαλονίκη βρήκα μια ατμόσφαιρα κα-τα-πληκτική. Μέθυσσα από το πνεύμα που επικρατούσε. Καθώς αγαπούσα τον άνθρωπο, ήθελα να προσφέρω ό,τι είχα, μ' άρεσε και η περιπέτεια, και είπα: «Αυτή η ζωή είναι φτιαγμένη για μένα».

Μου λέει η Αλεξάνδρα Μελά:

«Αφού τόσο θέλεις να γνωρίσεις το μέτωπο, δε γράφουμε ένα γράμμα στον άντρα σου;»

Εκείνη είχε λογοτεχνική φλέβα.

«Άντε», μου λέει, «θα σ' το υπαγορεύσω εγώ».

Κάτσαμε και του γράψαμε ένα πολύ ωραίο γράμμα ζητώντας του να μ' αφήσει να μείνω λίγες μέρες ακόμη στη Μακεδονία. Εκείνος, που ήταν αλτρουιστής, ήθελε πάντα να με αισθάνεται ευτυχισμένη, και εν τω μεταξύ ερχόταν κάθε μέρα από τη δουλειά του μισοπεθαμένος από την κούραση, σου λέει, «ας καθίσει για λίγο, μια και το θέλει τόσο...».

Πού να 'ξερε ο άνθρωπος ότι θα γύριζα στο σπιτικό μας μαζί με τον... τελευταίο στρατιώτη, που ήρθε με τα πόδια από το μέτωπο!

Επειδή ήμουνα νιόπαντρη, δεν τόλμησα να πω στους γονείς μου, και ιδιαίτερα στη μητέρα μου, ότι άφησα τον άντρα μου κι έτρεξα στη Θεσσαλονίκη. Μια και θα 'λειπα λίγες μόνο μέρες, δεν ήθελα να τους βάλω άδικα και σε ανησυχία. Όταν, όμως, ο Στάμος μου έδωσε το «πράσινο φως» για το μέτωπο, τους έγραψα την αλήθεια.

Η μητέρα μου, που ήταν θαρραλέα αρχοντογυναίκα και λεβέντισσα, μου 'γράψε ένα γράμμα που έλεγε:

N. Ιωνία 20.12.40

Σόφη μου αγαπητή,

Γιατί θέλησες να το φυλάξεις μυστικό από εμένα πως θα πήγαινες στο μέτωπο; Για να μη λυπηθώ; Απεναντίας, εγώ εζήλευα τις μητέρες που έστειλαν τα παιδιά των στο δίκαιο αυτόν αγώνα της Πατρίδας μας, γιατί δεν είχα και εγώ ένα γιο να υπηρετήσει σ' αυτόν τον ιερόν αγώνα της Πατρίδας μας, που τόσα υποφέραμε γι' αυτήν, έως ότου γίνουμε πραγματικά παιδιά της. Και τώρα υπερηφανεύομαι που αναπλήρωσες τον αδελφούλη σου που τον χάσαμε μικρόν. Ευχόμενη η Παναγία η Οδηγήτρια να προστατεύσει όλους τους στρατιώτες μας υπό την σκέπη της που είναι Πλατυτέρα των Ουρανών.

Ο μπαμπάς και η Ελένη σου στέλνουν άπειρα φιλιά. Με πολλή αγάπη και φιλιά,

η μαμά

Τέρψη Σεραφειμίδου

Σε φιλώ, ο μπαμπάς

Μου 'γράψε πολλά γράμματα και πολλά ποιήματα, που ήταν αριστουργήματα, γιατί μέσα σ' αυτά δεν έβλεπες μόνο τη μάνα τη δική μου αλλά τη μάνα όλης της Ελλάδας.

Δυστυχώς, τα ποιήματα δεν τα έχω, γιατί τα παίρνανε όλες οι αδελφές να τα διαβάσουν, που τα θαύμαζαν, κι έτσι χάθηκαν.

ΓΕΥΓΕΛΗ: ΑΝΤΑΛΛΑΓΗ ΑΙΧΜΑΛΩΤΩΝ ΤΡΑΥΜΑΤΙΩΝ

Η συγκλονιστικότερη εμπειρία μου από τον πόλεμο του 1940 ήταν η ανταλλαγή των ανάπηρων αιχμαλώτων πολέμου στη Γευγελή.

Ήταν 20 Μαρτίου του 1941, όταν ήρθε σήμα από το Στρατηγείο ότι ο 7ος υγειονομικός συρμός – που δεν είχε ούτε μία απουσία από το καθήκον, είχε συγκλονιστικές εμπειρίες και είχε κερδίσει με το σπαθί του την ονομασία «Ένδοξος» – έπρεπε να κατευθυνθεί στη Γευγελή: γιουγκοσλαβικό έδαφος και ουδέτερο, για να γίνει εκεί η ανταλλαγή αιχμαλώτων τραυματιών, Ελλήνων και Ιταλών. Ξεκινήσαμε από τη Θεσσαλονίκη μεταφέροντας 290 Ιταλούς ανάπηρους. Ως υπεύθυνη του συρμού στο πόδι όλη νύχτα, όπως έκανα κάθε φορά που μεταφέραμε τραυματίες.

Κάνοντας το συνηθισμένο μου έλεγχο, ανοίγω ένα διαμέρισμα και αντικρύζω μαζί με τους δικούς μας και μία ομάδα αγνώστων. Η άκρα μουσικότητα και η έλλειψη επικοινωνίας είχαν κάποτε κάποτε και τα αρνητικά τους σημεία. Έτσι, δεν ήξερα ποιοι ήταν αυτοί οι άγνωστοι. Μόλις, όμως, αντιλήφθηκα ότι ήταν η Διεθνής Επιτροπή της Ανταλλαγής, τους καλωσόρισα και τους πρόσφερα τσάι του βουνού και παξιμάδια.

Την Επιτροπή αποτελούσαν: ένας Ούγγρος εκπρόσωπος του Άξονα, ο Ελβετός εκπρόσωπος του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού, ο αντιπρόσωπος του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, Έλληνες γιατροί και αξιωματικοί.

Για την ιστορική μέρα της ανταλλαγής των αιχμαλώτων τραυματιών, την 21η Μαρτίου του 1941, κηρύχτηκε εκκευρία σε όλο το μήκος του ελληνοϊταλικού μετώπου.

Η σιωπή εκείνης της μέρας, χωρίς εκρήξεις, χωρίς αεροπλάνα και χωρίς βόμβες, μας φάνηκε πολύ παράξενη. Ξαναγίναμε φυσιολογικοί άνθρωποι, που χαίρονταν μία όμορφη ανοιξιάτικη μέρα. Θαρρείς και πρώτη φορά ακούγαμε το κελάηδισμα πουλιών, το θρόισμα του αέρα ανάμεσα στα καταπράσινα δέντρα και αντικρύζαμε άφοβα τον καταγάλανο ουρανό. Μέσα σ' αυτή τη γαλήνη και την ομορφιά ανάβλυσε από μέσα μου ένα κύμα ανθρώπινης ζεστασιάς που τύλιξε τα πάντα, ακόμη και τους εχθρούς μας.

Στο σταθμό της Γευγελής φτάσαμε μέρα. Το ίδιο και οι Ιταλοί. Όταν αντικρύσαμε το ιταλικό τρένο με τα δικά μας παιδιά, αισθανθήκαμε κάτι που δεν περιγράφεται με λόγια, αλλά ούτε και ξεχνιέται. Οι πρώτοι ανάπηροι τραυματίες μας!

Έβλεπες άλλα πρόσωπα συγκινημένα, άλλα έξαλλα

από χαρά, άλλα βουβά, με μάτια γεμάτα δάκρυα, και όλα σαν να 'θελαν να ρωτήσουν; «Μα είναι αλήθεια όλα αυτά ή ένα όνειρο ατέλειωτης ευτυχίας;»

Μας υποδέχτηκαν οι γιουγκοσλαβικές αρχές πολύ θερμά και μας οδήγησαν αμέσως σ' έναν υπαίθριο χώρο, πλάι στο σταθμό, όπου θα γινόταν η τελετή της ανταλλαγής. Αυτός ο υπαίθριος χώρος είχε θεωρηθεί, για την περίπτωση, ουδέτερο έδαφος. Δεν είχαμε το δικαίωμα να πάμε πουθενά αλλού. Παράβαση διαταγής εθεωρείτο, ακόμη και αν μπαίναμε μέσα στο κτήριο του σταθμού ή αν καθόμαστε στην πλατφόρμα.

Η τελετή της ανταλλαγής άρχισε, και ήταν μουσταγωγία. Πρώτη ανέβηκε η ελληνική σημαία, με συνοδεία τον Εθνικό μας Ύμνο. Μετά η ιταλική, με το δικό τους Ύμνο. Πρώτοι υπέγραψαν οι Έλληνες, και κατόπιν οι Ιταλοί.

Ήταν σωστή ιεροτελεστία, η οποία γέμισε την ψυχή μας με θάμπος. Ήταν μία πράξη τόσο άγια, που έσβησε προς στιγμή τα πάθη, το μίσος, και άφησε την αγάπη, την αδελφосύνη, να απλώνει τσ φτερά της γύρω και να μας αγκαλιάσει όλους μας. Αν όλοι οι λαοί αισθάνονταν όπως εμείς τις λίγες ώρες στη Γευγελή, ασφαλώς πόλεμος δε θα υπήρχε ποτέ.

Μας παρέδωσαν 11 παλληκάρια δικά μας, και τους δώσαμε 289.

Το τρένο των Ιταλών στα μάτια μου παρουσίαζε εικόνα χλιδής. Ήταν πολυτελέστατο και διαρρυθμισμένο σαν νοσοκομείο, με κρεβάτια – αντί για κουκέτες, όπως ήταν το δικό μας. Είχε φαρδείς διαδρόμους στρωμένους με χαλιά, κουρτίνες, θέρμανση και όλες τι άλλες ανέσεις.

Κι όμως, την ώρα που μεταφέραμε τους ακρωτηριασμένους Ιταλούς αιχμαλώτους από τα δικά μας φορτηγά βαγόνια «δια ίππους» προς το δικό τους «ανάκτορο», μας φιλούσαν τα χέρια και μας φώναζαν:

«*Grazie, grazie, sorella!*»

Δεν πρόφτασε το ιταλικό τρένο να χαθεί στον ορίζοντα και παρ'όλες τις διαταγές και τις διεθνείς συμβάσεις, οι Γιουγκοσλάβοι δεν βάσταξαν στον πειρασμό, και για να μας δείξουν το θαυμασμό τους, μας οδήγησαν στο κτήριο του σταθμού και μας κάλεσαν να περάσουμε μέσα.

Οι πόρτες άνοιξαν διάπλατα και αντικρύσαμε, με έκπληξη, στολισμένο τραπέζι, φορτωμένο με γιουγκοσλαβικά φαγητά.

Την ώρα που τρώγαμε γίναν και προπόσεις. Διάφοροι Γιουγκοσλάβοι αξιωματικοί ήπιαν στην υγεία της Ελλάδας και των ηρωικών παιδιών της. Η έκφραση του Ούγγρου ήταν απερίγραπτη. Αντανάκλούσε ανάμεικτα συναισθήματα: δυστυχίας μ' αυτά που άκουγε και ευτυχίας μ' αυτά που έτρωγε.

Το τρένο στην επιστροφή μας ήταν άδειο, εκτός από το βαγόνι που μετέφερε τα τραυματισμένα παλληκάρια μας. Το βαγόνι τους ήταν πλημμυρισμένο με λουλούδια: ζουμπούλια, τουλίπες, αγριολούλουδα. Και με πολλή χαρά.

Σε κάθε σταθμό μας υποδέχονταν οι αρχές του τόπου, ο παπάς, κοπέλες, γέροι, γριούλες και παιδιά, όλοι φορτωμένοι με ό,τι καλύτερο είχαν, για να το προσφέρουν στους δοξασμένους μας τραυματίες.